

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

II.518.15.2014II.518.15.2014.MH

Pan

Tomasz Grodzki

Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

W kręgu mojego zainteresowania pozostaje kwestia właściwego uregulowania instytucji kompensaty państwowej dla ofiar niektórych przestępstw. Podstawę prawną przyznawania i wypłacania kompensaty stanowią obecnie przepisy ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych¹.

Zarówno z wpływających do mojego Biura sygnałów od obywateli, jak i z publikacji prasowych można wysnuć wniosek, że instytucja kompensaty jest wykorzystywana stosunkowo rzadko, na co wpływ mają niektóre unormowania zawarte w powyższej ustawie.

W 2015 r., m. in. w następstwie wystąpień ówczesnego Rzecznika Praw Obywatelskich, Pani prof. Ireny Lipowicz, ustawodawca zdecydował o dokonaniu nowelizacji ustawy o kompensacie², aby uczynić ustalony w niej system bardziej efektywnym. Podniesiona została górna granica kwoty kompensaty, wykreślono unormowania, które wykluczały jej przyznanie w niektórych przypadkach umorzenia postępowania, umożliwiono także przyznanie kompensaty w razie niewykrycia sprawcy czynu zabronionego. Co istotne, pokrzywdzony został na mocy nowych unormowań zwolniony od ponoszenia kosztów postępowania przed sądem cywilnym.

¹ Tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r., poz. 325.

² Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw, ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 1587).

Wprowadzenie powyższych zmian nie przyczyniło się niestety w znaczący sposób do zwiększenia liczby przyznawanych kompensat ani do podwyższenia ich łącznej wysokości. Praktykę przyznawania kompensaty w ostatnich latach ilustruje poniższa tabela³:

Rok	Liczba wniosków o kompensatę	Liczba przyznanych kompensat	Przybliżona łączna kwota przyznanych kompensat.
2014	139	47	315.000 zł
2015	103	47	197.000 zł
2016	100	28	197.000 zł
2017	79	26	365.000 zł
2018	111	34	332.000 zł
2019 (kw. I-III)	88	16	321.000 zł

Można zauważyć, że w latach 2016-2017, tj. wkrótce po wejściu w życie nowelizacji nastąpił wręcz istotny spadek liczby przyznawanych kompensat. Poczynając od 2018 r. widoczny jest powolny wzrost liczby wniosków o kompensatę ogólnie oraz wniosków uwzględnionych, lecz wciąż jest to poziom niższy, niż w latach 2014-2015. Na uwagę zasługuje także istotny wzrost średniej wysokości przyznawanych kompensat od 2017 r. Z powyższego zestawienia można wysnuć wniosek, że podwyższenie górnej granicy kompensaty odniosło pewien skutek, lecz wciąż istotnym problemem jest bardzo niska świadomość istnienia tej instytucji, która przekłada się na małą liczbę wniosków o przyznanie kompensaty, a w konsekwencji na małą liczbę przyznanych kompensat.

Wydaje się, zatem że podejmowanie radykalnych reform zmierzających do całkowitego przeobrażenia systemu kompensaty w Polsce nie jest obecnie konieczne. Zasadne jest jednak wprowadzenie pewnych punktowych zmian, które, w mojej ocenie, mają realną szansę na zwiększenie skuteczności tego systemu poprzez usprawnienie przyznawania

³ Opracowanie na podstawie: P. Szymaniak, *Kompensata: świadczenie nieznanne*, GazetaPrawna.pl, 06.03.2018 r. (<https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1108962,co-to-jest-kompensata-panstwowa-i-kto-ja-moze-dostac.html>, dostęp: 28.01.2020 r.); dane zebrane przez Ministerstwo Sprawiedliwości.

kompensaty i zwiększenie świadomości istnienia takiej możliwości po stronie pokrzywdzonych.

1. Przyspieszenie postępowań dotyczących przyznania kompensaty.

Mając na uwadze, że kompensata służyć ma wyrównaniu kosztów poniesionych przez pokrzywdzonego w związku z popełnionym przestępstwem, a także utraconego zarobku lub dochodu, istotne jest, aby była ona przyznana możliwie szybko.

Jedną z dróg rozwiązania tego problemu jest wprowadzenie maksymalnego terminu rozpoznania sprawy o przyznanie kompensaty. Taki termin mógłby co prawda być jedynie instrukcyjny (trudno chociażby wyobrazić sobie sankcję za jego przekroczenie), jednakże wprowadzenie stosownej regulacji do ustawy o kompensacie niewątpliwie doprowadziłoby do zwrócenia uwagi sądów na konieczność priorytetowego rozpoznawania tej kategorii spraw.

2. Modyfikacja systemu przyznawania „zaliczki” na poczet kompensaty.

Instytucja zaliczki w kontekście państwowej kompensaty została uregulowana w art. 753¹ § 1 pkt 9 k.p.c. jako zabezpieczenie roszczenia. Zabezpieczenie to obejmuje jednak jedynie tę część kompensaty, która dotyczy pokrycia niezbędnych kosztów leczenia, rehabilitacji lub pogrzebu. Wyłączona jest więc część obejmująca utratę zarobków lub innych środków utrzymania. Tymczasem, w szczególności w przypadku osób prowadzących jednoosobową działalność gospodarczą lub utrzymujących się z pracy dorywczej, szkoda na zdrowiu wyrządzona czynem zabronionym może skutkować nagłą i natychmiastową utratą źródła dochodu oraz drastycznym pogorszeniem sytuacji majątkowej takich osób.

Zasadnym wydaje się więc umożliwienie dochodzenia takiego zabezpieczenia przez pokrzywdzonego także w zakresie kompensaty w części odnoszącej się do utraconych zarobków lub innych środków utrzymania (a zatem w pełnym zakresie wynikającym z art. 3 ustawy o państwowej kompensacie). Wskazać należy, że udzielenie zabezpieczenia nie jest obligatoryjne, sąd w każdym przypadku musi rozważyć czy będzie ono zasadne (art. 730 § 2

k.p.c.). Nie ma zatem obawy, że takie rozszerzenie możliwości dochodzenia zabezpieczenia byłoby nadużywane.

3. Wprowadzenie w ustawie o kompensacie odwołania do przepisów k.p.c. o zabezpieczeniu.

Zaznaczyć należy, że pomimo iż z legislacyjnego punktu widzenia uregulowanie „zaliczki” na poczet kompensaty w k.p.c. nie budzi zastrzeżeń, rozwiązanie to może przyczynić się do niewielkiej świadomości istnienia tej instytucji wśród pokrzywdzonych, jak również wśród organów orzekających w sprawie jej przyznania.

Zasadne jest kompleksowe uregulowanie wszystkich aspektów kompensaty w ustawie o państwowej kompensacie, tym bardziej, że rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości przewidujące wzór pouczenia dla pokrzywdzonego odsyła jedynie do ustawy o państwowej kompensacie, nie wskazując jednocześnie, że część uregulowań dotyczących wskazanej problematyki umieszczona została w k.p.c.⁴ Nieodzownym jest aby w ustawie o państwowej kompensacie zostało zamieszczone odwołanie do odpowiedniego przepisu k.p.c., które wskazywałoby na możliwość dochodzenia zaliczki na poczet kompensaty w formie zabezpieczenia roszczenia.

Przedstawiając Panu Marszałkowi powyższe postulaty, zwracam się z uprzejmą prośbą o rozważenie podjęcia stosownej inicjatywy ustawodawczej przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej, a także o poinformowanie mnie o zajętych przez Pana Marszałka stanowiskach w tej materii.

⁴ Wzór pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz. U. poz. 514). Nowe projektowane rozporządzenie w tym zakresie także nie zawiera odwołania do odpowiednich przepisów k.p.c. (projekt rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, nr w wykazie prac legislacyjnych Ministra Sprawiedliwości A 397).